

Asiantuntijalausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle VATT/238/00.03.01/2026

Asia: VNS 5/2026 vp Valtioneuvoston selonteko liiallisen alijäämän korjaamisesta.

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta on pyytänyt lausuntoa valtioneuvoston selonteosta liiallisen alijäämän korjaamisesta.

Finanssipoliittisen lain mukaan, jos Euroopan unionin neuvosto on tehnyt Suomea koskevan päätöksen liiallisesta alijäämästä, valtioneuvoston tulee ryhtyä suositusten mukaisiin tai vaikutuksiltaan vastaaviin toimenpiteisiin sekä antaa asiasta eduskunnalle selonteko. Selonteon tulee sisältää selostus tarvittavista lainsäädäntö- ja muista toimenpiteistä.

Neuvosto teki 20.1. 2026 päätöksen Suomen julkisen talouden liiallisesta alijäämästä. Neuvoston suositus on rajoittaa nettomenojen kasvuvauhti nettomenopolun mukaiseksi. Nettomenopolulla tarkoitetaan muutosta julkisten menojen ja tulojen erotuksessa eli tavoitteena on seurata sitä, miten Suomen julkisen talouden alijäämä muuttuu ajassa aktiivisten päätösten seurauksena. Tavoitteen laskentaan on tehty muutamia poikkeamia. Erilaiset sopeutusprofiilit ajassa mahdollistetaan sillä, että aiemmin tehty vaadittua suurempi sopeutus pienentää myöhemmin lankeavaa vaatimusta. Puolustusmenot, korkomenot, tietynlaiset EU menot, suhdanneluonteiset työttömyysmenot ja kertaluonteiset muutokset on myös suljettu laskelman ulkopuolelle.

Neuvoston päätöksen mukaan Suomen nettomenot saisivat kasvaa nimellisesti enintään 1,3 % vuonna 2026, 1,5 % vuonna 2027 ja 1,8 % vuonna 2028. Näiden arvojen alittamista seurataan sekä ennusteiden että toteutuneiden lukujen perusteella puolivuositain. Jos arvoja ei aliteta, EU menettely tiukentunee asteittain ja mahdollinen on myös rahallinen seuraamus.

Suomessa on useita syitä, miksi nettomenokehitys kasvaa ilman uusia päätöksiä automaattisesti vuodesta seuraavaan. Suurin syy on indeksikorotukset – muun muassa sosiaaliturva (mukaan lukien eläkkeet), valtionosuudet ja puolustusmenot ovat indeksisidonnaisia. Hintatason muutoksista riippuen jo tämä menojen automaattinen kasvu saattaa ylittää EU sääntöjen perusteella sallitun nettomenojen kasvun. Muita automaattisia menojen kasvupaineita tulee ikääntymisestä ja korkomenojen kasvusta – joista jälkimmäistä ei siis lasketa mukaan EU sääntöihin.

Sekä korkomenojen että puolustusmenojen kasvu luonnollisesti kasvattavat Suomen velkaa ja velanhoitomenoja, vaikka ne on suljettu EU:n laskentasääntöjen ulkopuolelle. EU sääntöjen noudattaminen ei luonnollisestikaan ole itse tarkoitus, vaan niiden perimmäinen tarkoitus on se, että jäsenmaat noudattaisivat vastuullista pitkäjänteistä talouspolitiikkaa ilman hallitsematonta velkakehitystä.

Vaikka EU sääntöjä on pyritty yksinkertaistamaan, niiden seuraaminen on edelleen mutkikasta. Olisi helpompaa, jos meno- ja tulopäätöksiä ei jaettaisi sopeutus- ja kasvupäätöksiin, vaan menoihin ja tuloihin vaikuttavat päätökset olisi esitetty samassa riippumatta siitä, minkälaisia pidemmän aikavälin

kasvuvaikutuksia niillä odotetaan olevan. Eli parhaimmillaan esitettäisiin menoihin ja tuloihin tehdyt sopeutus päätökset ja siinä yhteydessä eriteltäisiin, millaisia kasvuvaikutuksia ajatellaan päätöksillä olevan ja miten pitkällä aikavälillä. Koska Suomi on liiallisen alijäämän menettelyssä ja meiltä odotetaan mittavaa meno- ja/tai tulosopeutusta lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä, on todennäköistä, että aktiiviset kasvutoimenpiteet eivät tällä aikavälillä ehdi vaikuttaa. Koska kyseisten toimenpiteiden vaikutusarvioiden mittaluokkaan liittyy merkittävää epävarmuutta, liiallisen alijäämämenettely sopeutusvaateissa ei niiden varaan pysty laskemaan.

Kasvukeskustelussa tulisi erottaa suhdanteista toipuminen ja pidemmän aikavälin kasvu. Suhdannekäänne lisää verotuloja ja pienentää sosiaaliturvamenoja, mutta nettomenopolulla ainakin kuvausten mukaan on pyritty sulkemaan nämä muutokset laskelmien ulkopuolelle. Veromuutoksista huomioidaan vain ”harkinnanvaraiset tulopuolen toimenpiteet”, mikä tarkoittanee veroperustemuutoksia.

Menopuolelta sen sijaan ei nettopolkulaskelmassa huomioida selonteon mukaan työttömyysetuusmenojen suhdanteesta johtuvia osatekijöitä. Siksi seuraava selonteon lause on hämmäntävä: ”Talouden odotettua heikompi suhdanne johtaa valtiovarainministeriön kevään ennusteen mukaan aiemmin ennustettua korkeampaan työttömyyteen ja siten etuusmenojen aiemmin ennustettua suurempaan kasvuun, minkä seurauksena nettomenot kasvavat vuonna 2026 valtiovarainministeriön talven ennustetta nopeammin.”

Sopeuttamistarpeet ovat mittaluokaltaan sellaisia, että mitään toimenpiteitä ei kannata, eikä voi kategorisesti etukäteen sulkea pois. Valitettavasti kaikilla sopeutustoimenpiteillä on joko kasvua lyhyellä tai pitkällä aikavälillä haittaavia tai tulonjakoa heikentäviä vaikutuksia. Sopeutusvaatimusten suhteen on siksi tärkeää lähteä liikkeelle mittaluokista ja (huonoista) vaihtoehtoista ja pyrkiä valitsemaan mahdollisimman vähän huonoja. Meno- ja tulopuolen sopeutuksissakin tulee muistaa, että kummankin kategorian sisään mahtuu hyvin monenlaisia toimenpiteitä, joista osa saattaa olla lähempänä toisiaan kuin muut ”saman” kategorian toimenpiteet.

Tuulia Hakola-Uusitalo
ylijohtaja
Valtion taloudellinen tutkimuslaitos